

Міністерство освіти і науки України
Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт
з напрямку «Гендерні дослідження»

Шифр: «ПОЛІТИЧНА ЛІДЕРКА»

ЖІНКА В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ: ШЛЯХ ДО ЛІДЕРСТВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В ҐЕНДЕРНОМУ І НАЦІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ	6
1.1 Ґендерний аспект політичного лідерства	6
1.2 Жінка в українській політиці: історико-психологічний аналіз проблеми ...	12
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ЖІНКИ В НАЦІОНАЛЬНИХ УМОВАХ	16
2.1 Соціально-демографічні предиктори лідерства жінок на місцевих виборах 2020	16
2.2 Розвиток громадських і політичних лідерок у студентському середовищі..	26
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	31
ДОДАТКИ	39

ВСТУП

Актуальність дослідження. Як засвідчує офіційна статистика, серед майже 8 мільярдів населення сучасного світу приблизно половина – жінки [43]. При цьому є держави, у яких відносно більшість становлять чоловіки (країни Африки, Азії, Південної Америки, а також Австралія), а є і такі, де навпаки, кількісно домінують жінки (країни колишнього СРСР, у тому числі, Україна). За даними Інтернет-видання «Economist UA», в Україні жінок – приблизно 53 % [17].

Відповідно до сучасних міжнародних стандартів, чоловіки та жінки мають рівні права на повноцінну участь не тільки в економічній діяльності, а й у всіх аспектах політичного процесу. В нашому суспільстві упродовж останніх десятиліть відбуваються суттєві зміни в осмисленні й легітимації паритетних гендерних відносин. Загальнонаукові та міждисциплінарні, зокрема, педагогічні та психологічні засади обґрунтування зазначених процесів в Україні складають напрацювання Т. Говорун, П. Горностая, Л. Заграй, О. Кікінежді, В. Кравця, О. Петренко, Т. Титаренко, М. Ткалич, О. Щотки [14; 15; 24; 48; 55; 57; 63].

Ще 19 грудня 1980 року Україна ратифікувала основний міжнародний документ щодо забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків та жінок: Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [30]. А у 2006 році був прийнятий Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», яким де-юре проголошено забезпечення відповідних рівних прав та можливостей у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування [25]. Проте де-факто до сьогодні існує так звана «естафета чоловічої влади» [27, с. 56].

Так, хоча 2015 рік і «подарував» Виборчому кодексу України гендерні квоти (не менше 40 % жінок у партійних списках), але спочатку санкцій за їх недотримання, як і певних «бонусів» за дотримання, не було. Нарешті, на місцевих виборах 2020 року ЦВК вперше в історії України не реєструвала список партії, якщо в ньому виявляли порушення квотного принципу [8].

Проте на практиці, у зв'язку з різними причинами, жінкам набагато важче повною мірою скористатися усіма цими офіційно проголошеними правами. Інакше кажучи, жінка в політиці – все ще відносно «новий феномен». І навіть на сучасному етапі світового політичного життя ми можемо спостерігати лише поодинокі яскраві жіночі постаті на чолі різних країн світу: Кондоліза Райс та Гіларі Клінтон – у США, Ангела Меркель – у Німеччині, Беназір Брутто – у Пакистані, Майя Санду – в Молдові, Даля Грибаускайте – у Литві та ін.

Політичне лідерство в Україні в цілому аналізують Б. Буяк, В. Гапоненко, Д. Дандекар, Г. Ємельянова, А. Кравець, В. Литвин, М. Морарь, В. Северинюк, Д. Ткач, О. Траверсе, Л. Філіпенко та ін. [6; 12; 18; 23; 35; 37; 42; 51; 58–60]. Гендерний аспект політичного лідерства досліджують І. Грабовська, С. Денисюк, Т. Євменова, С. Захарія, Л. Кормич, І. Левчук, Є. Маленков, Ю. Мислюк, А. Плужник, І. Шипіцина, В. Ярошенко та ін. [16; 20; 22; 26; 34; 36; 38; 39; 49; 62; 65].

З усім тим, конкретні соціально-демографічні предиктори політичного лідерства жінки та її іміджу в умовах сучасної української політичної системи досі майже не розглядалися. У зв'язку з цим було сформульовано тему наукової роботи: **«Жінка в українській політиці: шлях до лідерства»**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати проблему жіночого політичного лідерства та емпірично дослідити основні соціально-демографічні предиктори перемоги жінки в умовах місцевих виборів в Україні.

Завдання дослідження:

1. Теоретично проаналізувати проблему політичного лідерства в її гендерному і національному контекстах.
2. Емпірично дослідити уявлення про «ідеальний» соціально-демографічний імідж політичного лідера/лідерки.
3. Порівняти соціально-демографічні предиктори політичного лідерування жінок у різних регіонах (на прикладі місцевих виборів в Україні).

4. Проаналізувати участь дівчат у студентському самоврядуванні на прикладі конкретного ЗВО та систематизувати практичні поради щодо активізації громадських і політичних лідерок.

Об'єкт дослідження – політичне лідерство.

Предмет дослідження – соціальні уявлення та реальні соціально-демографічні складові політичного лідерства жінки в Україні в умовах місцевих виборів.

Методи дослідження: 1) *теоретичні* – аналіз і синтез, узагальнення і систематизація теоретичних положень; 2) *емпіричні* – усне та писемне опитування, збір кількісних даних на веб-порталах; 3) *методи математично-статистичної обробки* – кількісний аналіз статистичних даних.

Емпірична база дослідження: 128 мешканців м. Тернопіль і Тернопільської області, 569 кандидатів і кандидаток у депутати й депутатки трьох рад області, 20 активістів і активісток Студуряду одного із ЗВО.

Апробацію результатів дослідження здійснено на підсумковому онлайн занятті із курсу «Гендерні стереотипи у медіа» – «Розірвемо коло насильства разом!» (30 листопада 2020 року); під час проведення освітнього тренінгу для студентів одного із ЗВО методом «рівний – рівному» – «Територія прав людини» (7 грудня 2020 року) та під час інтерв'ю «Зупинимо насильство разом!» для місцевого медіа ТМЦ (6 листопада 2020 року).

Тези за результатами дослідження побачили світ у збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (10–11 вересня 2020 року) та у магістерському науковому віснику одного із ЗВО (копії публікацій надаються) [67; 68]. Результати дослідження упроваджено в освітній процес ЗВО (шифр «Політична лідерка»), у якому навчається авторка роботи, що підтверджено довідкою про впровадження (оригінал надається).

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Список використаних джерел налічує 68 найменувань. Додатки містять питання анкети та статистичні дані.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В ҐЕНДЕРНОМУ І НАЦІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ

1.1 Ґендерний аспект політичного лідерства

З давніх-давен ґендерні відносини у соціумі традиційно ґрунтувалися на економічній, політичній, релігійній перевазі чоловіка. Причому це було закріплено на різних формальних і неформальних рівнях. У наші дні жінки, хоч подеколи лише номінативно, але таки отримали рівні з чоловіками права. Суспільство юридично оформило й узаконило зазначену ґендерну рівність. Це відображено, зокрема, в таких міжнародних та національних документах, як: Декларація про викорінювання насильства щодо жінок, прийнята Генеральною асамблеєю ООН від 20 грудня 1993 року [19]; Пекінська декларація, Платформа дій та інші заключні документи, прийняті на четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок 15 вересня 1995 року [47]; П'ятдесят три зі 190 конвенцій Міжнародної організації праці (наприклад, за № 103 від 1952 року – «Про охорону материнства» та ін.) [40]; Стаття 24 Конституції України, що гарантує рівність прав жінки та чоловіка, надання жінкам паритетних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї тощо [32].

Поступово зникає основна причина, яка об'єктивно утримувала жінку в стані вимушеного підкорення, – економічна залежність від чоловіка. Сучасна господиня нерідко заробляє стільки ж, а подеколи й більше, аніж господар. Причому йдеться не стільки про завоювання статусних позицій в ієрархії соціального управління, скільки про істотну зміну самого його характеру. На відміну від систем патріархату і матріархату, з їх абсолютною владою чоловіка або жінки, настав період егалітарної сім'ї, де чоловік і дружина – рівноправні партнери [14].

З усім тим, офіційна структура сучасного українського суспільства досі залишається патріархальною: високооплачуваною, статусною, престижною роботою здебільшого займаються чоловіки. І навіть за формально однакою з чоловіком роботу, як засвідчує статистика, жінка нерідко одержує меншу

платню – зокрема, не тільки в Україні, а і в більшості інших країн світу [29]. І, крім офіційної роботи, домашнім господарством, як правило, теж займається, жінка, що означає подвійне на неї навантаження. Назагал реальне становище жінок у багатьох країнах світу ще далеке від ідеалів соціальної рівності та психологічної паритетності. Висловлене стосується, між іншим, й участі жінок у політичному житті соціуму та їх лідерства в цій сфері.

Лідерство, як відомо, є одним із важливих механізмів регулювання взаємин між людьми, соціальними групами, інституціями суспільства. Активність лідерів у різних сферах життя – це діяльність енергійних, цілеспрямованих, відповідальних, амбіційних чоловіків та жінок. Лідерство як соціальний інститут виконує низку важливих для суспільства і людей функцій. Здебільшого воно визначається характеристиками соціуму, соціально-психологічними особливостями спільноти та конкретною ситуацією [7, с. 64]

Політичне лідерство в контексті сучасних наукових теорій є, насамперед, політико-практичним явищем певного типу і виду, пов'язаним із відношеннями політичної та державної влади. Своєю чергою, такі відношення становлять певну політико-практичну конфігурацію, зміст якої визначається реальними соціально-історичними умовами. А тому різні аспекти політичного лідерства розглядаються, як наголошує О. Траверсе, в контексті проблеми співвідношення національного і наднаціонального, інтересів держави та інтересів громадян, державної самостійності, елітизму, соціального плюралізму тощо [59, с. 196].

На думку С. Захарія, різні концепції політичного лідерства можна поділити на 3 основні групи: 1) ті, які розглядають лідерство як універсальний феномен людської діяльності та стверджують, що природа лідерства однакова в усіх сферах суспільного життя; 2) такі, що ототожнюють лідерство з керівництвом та управлінням, при цьому діяльність лідера розглядається як насамперед адміністративна, а специфіка лідерства зводиться до правових та етичних регуляторів політичної поведінки посадової особи; 3) ті, які

розглядають політичне лідерство як специфічне явище суспільного життя, що не зводиться до правових, економічних, психологічних принципів [26, с. 90].

Як зазначає Б. Буяк, влада завжди була організувальним началом суспільного буття: вона диференціює соціум, структурує його, породжує різноманітні види й типи соціальної ієрархії. При цьому влада зазвичай реалізується у суспільстві шляхом своєї персоніфікації, зокрема, завдяки утворенню інституту лідерства. При цьому останнє розуміється як тривале, а не спорадичне явище, яке, як правило, співвідноситься з особистісними, індивідуальними якостями свого суб'єкта – лідера [6, с. 240].

Провідними характеристиками політичного лідера сучасні вчені називають такі: наявність власної політичної програми або новаторської стратегії та тактики; уміння висловлювати, відстоювати погляди та інтереси тієї або іншої соціальної групи; певні риси характеру, які виявляються під час реалізації програми та об'єднання своїх прибічників (воля, наполегливість, гнучкість, інтуїція, рішучість, компетентність та ін.); популярність, уміння переконувати, завойовувати прибічників, впливати на людей, ораторські здібності, комунікабельність; імідж керівника, котрий діє згідно з нормами моралі, прийнятими у суспільстві; відповідний рівень політичної культури; наявність команди помічників і виконавців, уміння організувати дії своїх прибічників; перевага суспільного над особистим та ін. [50].

Один із сучасних напрямків дослідження феномену політичного лідерства та лідера як його суб'єкта – гендерний аспект. Адже при будь-якому виваженому прийнятті рішень важливо, щоби були враховані цінності, потреби та інтереси різних верств населення, а тому залучення жінок до процесу обговорення, прийняття, упровадження рішень залишається необхідною передумовою демократичного суспільного розвитку. На цьому шляху важливо уникати формальних підходів і пам'ятати про те, що рівний доступ має забезпечуватися відповідними реальними діями. Так, якщо на участь у певному заході запрошена паритетна кількість жінок і чоловіків, необхідно переконатися, що жінки, часто більш обтяжені своїми формально й

неформально існуючими гендерними ролями (турбота про сім'ю, дітей, старіючих батьків – харчування, догляд тощо), дійсно зможуть узяти участь у проведенні відповідного заходу від його початку та до кінця [28].

Сучасні зарубіжні вчені виокремлюють чотири основні підходи до проблеми співвідношення лідерства та гендеру. Перший підхід ґрунтується на припущенні про те, що лідерство начебто біологічно детерміноване, тобто, вроджене й може спостерігатися тільки у чоловіків. Другий підхід визнає роль соціалізації у цьому процесі та досліджує поняття гендерної ролі як одного з визначальних чинників лідерства. Третій підхід включає цілу низку факторів, серед яких – ідентифікація, що формує гендерну роль та впливає на ефективність керівництва. Четвертий підхід визначає відмінності у тому, як саме чоловіки та жінки досягають лідерства [66].

Починаючи з відомого дослідження М. Дюверже, котрий чи не першим акцентував увагу на меншій політичній активності жінок порівняно з чоловіками, такому фактові надаються здебільшого психологічні пояснення. Так, і досі вважається, що жінки більш схильні до традиційних цінностей та консервативних поглядів і «за самою своєю природою» не можуть прийняти маскулінний стиль політики, мати самостійні політичні уподобання, натомість некритично поділяючи політичні смаки й погляди чоловіків [21].

Водночас, хоч доволі тривалий час пасивна участь жінок у політиці (а фактично – неучасть) вважалася нормою, проте з появою у XIX столітті феміністського руху ставлення до такої участі поступово, проте суттєво змінилося. Починаючи з 70-х років минулого століття, разом із категорією гендеру, до політичного життя й відповідного виду дискурсу залучаються жінки, котрі впевнено доводять, що здатні брати активну та ефективну участь у «великій» та «малій» політиці.

У цілому із другої половини XX століття гендерна відмінність починає розглядатися як одна з важливих складових, що визначають політичну поведінку особистості. На думку Н. Бушуєвої, пошук доказів на користь відмінностей (або їх відсутності) між лідерами – чоловіками та жінками,

ведеться за трьома векторами: у рамках традиційних психологічних напрямів і підходів, які інтегрувалися, між іншим, у політичні науки (психоаналіз, біхевіоризм, когнітивна психологія); в контексті вивчення загальних гендерних відмінностей; крізь призму гендерних теорій лідерства [5].

Згідно з Т. Бендас та О. Петрушихіною, на початку XXI століття узагалі можна говорити про виникнення нової наукової галузі – гендерної психології лідерства. Відповідні дослідження зосереджують свою увагу на таких основних аспектах: 1) поведінка лідерів – наприклад, за даними досліджень Е. Іглі зі співавторами, жінки більшою мірою схильні до трансформаційного типу лідерства (базується на емоційному впливові та прагненні до внутрішнього конформізму підлеглих), а чоловіки – до трансакційного (основа – раціональна взаємодія, свого роду взаємовигідна «угода»); 2) гендерна ідентичність лідерів – зокрема, Е. Коеніг зі співавторами емпірично довели той факт, що, незважаючи на поширення ідеї про рівність статей, водночас посилюється реальна маскулінізація лідерської ролі (принаймні, в рамках стереотипних уявлень); 3) кроскультурні дослідження – наприклад, ван Еммерік зі співробітниками встановили, що орієнтація керівників або на задачу, або на стосунки має не стільки гендерний, скільки культурний корелят; а Р. Бонжіорно та Б. Девід емпірично довели, що і більш жорсткі в гендерному плані культури, й ті, де останнім часом спостерігаються реальні тенденції досягнення гендерного паритету (наприклад, в Австралії), демонструють неприйняття маскулінного (авторитарного) типу лідерства саме у жінки; 4) особистісне спрямування – наприклад, Х. Ліпс та Е. Кінер фактично довели, що майже за півстоліття відповідні гендерні стереотипи так і не змінилися; зокрема, в експериментально створюваних ситуаціях чоловіки зазвичай частіше ставали лідерами, а жінки з високим рівнем домінантності переважно не отримували лідирування навіть у спільноті з низькодомінантними чоловіками [1].

Учені назагал доводять, що жінка-політикиня має складніший імідж, аніж чоловік-політик. Так, вона повинна у своєму іміджевому портреті володіти не тільки типовими «жіночими», а й певними «чоловічими» рисами, хоча в цілому

мають переважати фемінні характеристики. Можливо, такий «пульсуючий», згідно з визначенням О. Скар, імідж створює ускладнення для жінки-політикині й заважає авдиторії «пристосуватися до неї»: зокрема, щойно певна публіка починає звикати до «чоловічої» моделі поведінки жінки-політикині, як нерідко починає діяти «жіноча» модель. У результаті не виникає необхідного для підтримки лідерства рівня звикання, розпізнавання, передбачуваності [52].

С. Табурова доходить висновку, що жінки-політикині в цілому віддають перевагу гармонійній комунікації, мета якої – акцентувати спільність позицій, поглядів, виявляти солідарність і надавати підтримку. Конфліктні емоції у них виявляються переважно для самозахисту та підтримки «товариша по партії», а не для утвердження власного іміджу. Тобто, вони практикують більш діловий, продуктивний підхід, який сприяє конструктивнішому розв'язанню ймовірних суперечок. Натомість політики-чоловіки, як правило, персоніфікують політичні протиріччя, нерідко йдуть шляхом ескалації конфлікту, що перешкоджає взаємовигідному розв'язанню проблем [53].

У зазначеному та інших дослідженнях відзначаються позитивні якості жінки-політикині. Наголошується, що жінки більш толерантні у спілкуванні з іншими, вони прагнуть досягти гармонії і тому віддають перевагу компромісу, а не конфронтації, колегіальному, а не ієрархічному способу прийняття рішень. Як це не дивно, але у них більш прагматичний, порівняно з чоловіками, підхід до вирішення складних питань і краще розвинене почуття обов'язку [20].

Незважаючи на ці та інші результати сучасних наукових досліджень, досі основною перешкодою, яку суспільство свідомо чи несвідомо виставляє перед жінкою на її шляху до політичного лідерства, залишаються окремі соціальні стереотипи – гендерні упередження. Згідно з О. Блиновою, психологічні причини стійкості будь-якого соціального стереотипу як універсального компоненту людського світогляду пов'язані з особливостями сприйняття навколишнього світу в умовах надлишку або нестачі інформації, а також з активною участю у відповідних процесах емоційного компоненту [3].

Так, у нашому суспільстві досі дуже поширені упереджені уявлення, згідно з якими успішна управлінська діяльність меншою мірою пов'язується або взагалі не пов'язується з образом жінки. В основі цих поглядів лежать соціальні стереотипи, за якими жінки начебто не мають таких якостей, як компетентність, незалежність, змагальність, здатність логічно мислити тощо. І саме на цю реально діючу психологічну перепону часто наражається лідерка, коли прагне досягти успіху, в тому числі, у сфері політики. Це нерідко змушує її вдаватися до захисних стратегій: використання специфічно «жіночих» способів ділових переговорів із чоловіками (манірне применшення своїх здібностей, кокетливість і т. ін.); застосування «маски» (намагання приховати свій справжній емоційний стан і подробиці про особисте життя, щоб не отримати ймовірного ярлика «неефективної керівниці») тощо [20].

Назагал можна стверджувати, що міра залучення жінок до політичної активності та їх реального доступу до владної ієрархії – один із ключових показників гендерної паритетності суспільства. Інакше кажучи, гендерна рівність у прийнятті суспільно значущих рішень має розглядатися з точки зору того, чи перебувають жінки на посадах, обіймаючи які, можна ухвалювати самостійні рішення або впливати на їх ухвалення нарівні з чоловіками.

1.2 Жінка в українській політиці: історико-психологічний аналіз проблеми

Гендерний складник у політиці будь-якої держави є дуже важливим індикатором демократичності її політичної системи. Але в Україні, як і в багатьох інших країнах, на всіх дійсно значущих керівних державних посадах, а також на чолі громадсько-політичних організацій та партій досі в основному перебувають чоловіки, котрі формують політику держави у її власне «чоловічому вбранні».

За всю історію незалежності в Україні ще не було жінки-президентки або жінки – очільниці Верховної ради. Максимум – це одна жінка Юлія Тимошенко на посаді прем'єр-міністерки (з 4 лютого по 8 вересня 2005 року та з 18 грудня

2007 року по 3 травня 2010 року). І якщо у Верховній раді жінок-депутаток останнім часом побільшало, то в Кабміні тенденція до гендерного балансу й далі не спостерігається. Зокрема, за всю новітню історію тільки Уляна Супрун виконувала обов'язки очільниці МОЗ. У перших двох урядах України було всього лише по одній жінці, а в Кабміні Віталія Масола та Євгена Марчука – узагалі жодної, хоча членів уряду налічувалося понад 40. Також тільки по одній жінці – в Кабміні Павла Лазаренка, Анатолія Кінаха, Миколи Азарова та Арсенія Яценюка (перший уряд). Дві жінки було в уряді Віктора Ющенка, Юлії Тимошенко, Арсенія Яценюка. До гендерної рівності прагнув Володимир Гройсман. Із 26 його міністрів – п'ять жінок. А в уряді Олексія Гончарука було шість міністерок (із 19 осіб загального складу), і це – наразі максимум [64].

Логічно стверджувати, що саме жінка-політикиня зможе компетентніше оцінити проблеми співгромадян, а також буде більш адекватно представляти жіночу частину населення своєї країни. І це аналогічно щодо того, що політикові чоловічої статі простіше та зрозуміліше репрезентувати інтереси чоловіків як близької та зрозумілої йому біопсихосоціальної групи. В. Татенко із цього приводу зауважує, що «... жіноче лідерство вибудовується не по одному, а принаймні одночасно по двох векторах: загальнолюдському і власне жіночому. Щоб стати лідером, жінка повинна довести чоловікам і жінкам, що вона краща за них у виконанні соціальних ролей і функцій загального значення, і довести, що вона ближча за інших жінок до ідеалу «жіночого» [54].

Але, якщо вдатися до історичного аналізу відповідної проблеми, то тут українська політична система насправді не є ментально невідповідною. Зокрема, прадавню ментальну жіночу перевагу «зашифровано» на багатьох українських територіях. Так, у Криму та Гілеї (Нижньому Подніпров'ї та Причорномор'ї) з давніх-давен існував пов'язаний з неіндоєвропейською землеробською традицією культ Великої Матері богів Кібели (грецький аналог – Артеміда, римський – Діана, слов'янський – Дана). Небезпідставною можна вважати й думку про те, що культ шанування Богородиці в Давній Русі склався під впливом культів Великої Матері та Великої Діви (з явною перевагою

першого). Прикметно, що київський монумент Мати-Батьківщина та аналогічна статуя у Волгограді на Мамаєвому кургані символічно позначають межі давньої «країни амазонок». А по всьому українському степовому простору з найдавніших часів та аж до ХІХ століття стояли древні кам'яні баби [20].

У ранньофеодальний період Київської Русі (кінець ІХ – початок ХІV століть) у цивільно-правових відносинах статус жінки був набагато вищим, аніж, наприклад, у римському чи давньо-германському праві. Так, жінка на Русі у шлюбі зберігала за собою усе своє майно, а вдова могла стати повноправною очільницею сім'ї. Також жінки активно включалися у процес просвіти, не уступаючи чоловікам у «книжності», переймалися державними справами – освітою, культурою, будівництвом, медициною і навіть воювали та приймали послів. Найвідомішим прикладом такого характеру була княгиня Ольга, котра фактично до кінця свого життя управляла Руссю [4].

У часи козацтва з'являється типовий образ жінки-козачки – тобто такої, котра на час відсутності чоловіка-воїна ставала повноцінною родоначальницею, вихователькою, управителькою господарством. Вона відрізнялася самостійним, вольовим характером, самоповагою, була стабілізуювальним чинником у житті українства. Віддаючи належне тій потужній ментальній основі, яку заклала саме жінка-козачка у наступні покоління, треба вказати й на досить консервативну роль окремих національних особливостей українки в подальшому освоєнні нею нових суспільних сфер самореалізації. Зокрема, далеко не завжди конструктивна укоріненість на традиційності існування ще більш поглибилася у часи колоніальної залежності України [48].

А проте відлік оновленої емансипації українських жінок, їх дієвої боротьби за власні політичні права і за реальну участь в ухваленні рішень, на думку дослідників, варто вести не пізніше, а навіть раніше, ніж у багатьох інших країнах – від початку ХХ століття. Так, у Конституції від 29 квітня 1918 року, якою УНР проголосила себе незалежною від Російської імперії державою із власним адміністративно-територіальним поділом, було зазначено, що жінки мають рівні з чоловіками юридичні права. У документі сказано:

«Ніякої різниці в правах і обов'язках між чоловіком і жінкою право УНР не знає». Вважається, що тоді це був перший у світі офіційний документ, ґрунтований на демократичних нормах, якими задекларовано рівність чоловіків і жінок [33].

Така в цілому сприятлива ситуація принципово змінилася у радянські часи, попри офіційно задекларовану емансипацію та «свободу» жінки у СРСР. Адже до так званого «сімейного ярма» додалася ще й державна, національна неволя українства. А тому ставлення до української жінки-трудівниці, жінки-матері, жінки-домогосподарки змінилося лише на гірше. Натепер вважається, що саме радянські часи знищили повагу до традиційного способу активної, у тому числі політичної, самореалізації української жінки [56].

Мабуть, тому в Україні досі продовжує побутувати думка, що «жінці не місце у великій політиці». А ті жінки, котрі навіть усупереч такій «традиції» змогли обійняти високі посади, за даними досліджень громадської думки, нерідко ставали психологічно ізольованими й маргіналізованими, принаймні частково, – як політики «не тієї» статі [31]. І навіть у наш час усе ще спостерігаємо доволі поширене приписування жінкам начебто потреби в управлінні ними з боку «розумніших» або «прагматичніших» чоловіків.

Водночас, на думку дослідників, імідж українських політикинь насправді не потребує маскулінних рис: наприклад, вимога бути «залізною леді» переважно не актуальна для нашого суспільства, нашої ментальності. Натомість важливим є уміле використання власних гендерних особливостей як потенційних політичних переваг. Так, якщо для чоловіків такою перевагою є демонстрація типових маскулінних характеристик у поєднанні з окремими фемінними – емоційністю та витонченістю, то для жінок – якраз навпаки [20]. Але, й цим фактом варто підсумувати наш теоретичний аналіз, назагал гендерно орієнтованих досліджень проблеми політичного лідерства та його суб'єктів в Україні – все ще обмаль.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ЖІНКИ В НАЦІОНАЛЬНИХ УМОВАХ

2.1 Соціально-демографічні предиктори лідерства жінок на місцевих виборах 2020

Емпіричне дослідження було сплановане та проведене у три основні етапи. Метою першого – орієнтувального – етапу стало вивчення окремих соціальних уявлень про «ідеальні» соціально-демографічні показники претенденток і претендентів на реальну участь у політичному управлінні країною. Участь в онлайн анкетуванні «Імідж політичного лідера/лідерки» (Додаток А) узяло 128 осіб. Із них – 53,9 % (69 осіб) жінки та 46,1 % (59 осіб) чоловіки, середній вік респондентів – 20,3 року.

Більшість з опитаних (86 осіб – 67,2 %) вважають, що ключовими соціально-демографічними показниками, які мають визначальне значення для іміджу і політика, й політикині, є національність та вік.

Щодо професії, то думки опитаних розділилися, проте відносна більшість (42,9 %) віддали би перевагу юристові/юристці. Анкетою не було передбачено розгорнутої відповіді на запитання, тому ми не можемо точно стверджувати, чим власне мотивувалися респонденти й респондентки, надаючи певну свою відповідь (див. рис.1):

12. Ви би хотіли, щоб Ваші інтереси в органах місцевого самоврядування представляв політик/політикиня, за фахом :

28 ответов

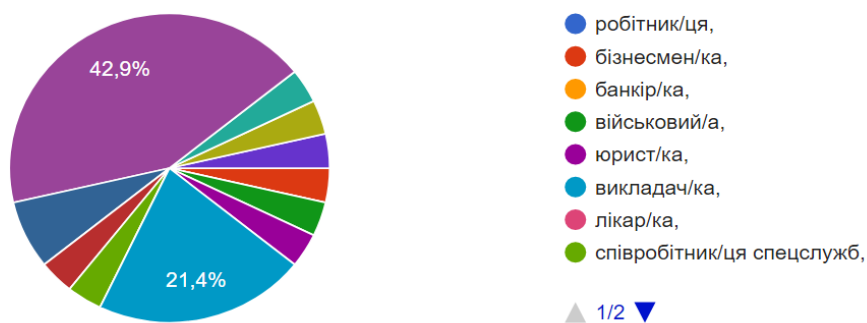

Рис. 1. Професійна складова іміджу політика/політикині

Фактично, за типовими зовнішніми характеристиками опитані приблизно однаковою мірою готові сприймати й оцінювати і чоловіка-політика, і жінку-політиkinю. Разом із тим, 75,0 % опитаних (96 осіб) вважають, що висока освіченість є прерогативою лідерства чоловіка-політика, тоді як для жінки, на думку 77 респондентів (60,2 %), – ключовими якостями є ерудованість й уміння генерувати нові ідеї.

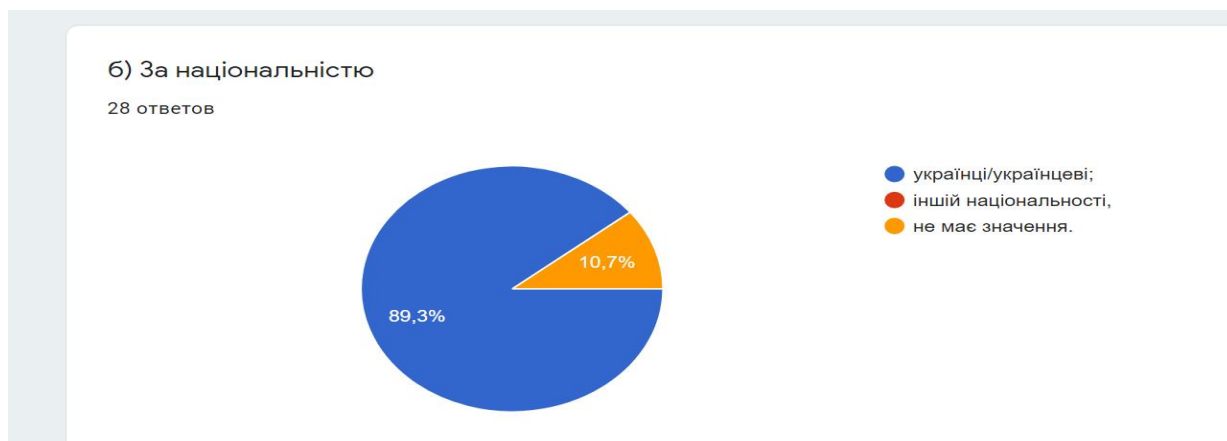
Віросповідання для більшості респондентів (82 осіб – 64,1 %) не відіграє визначальної ролі при наданні переваги лідерці або лідерові. Водночас, для 27 респондентів (21,1 %) важливо, аби політик чи політиkinя були католиками, а для 14 опитаних (10,9 %) – православними (див. рис. 2):

в) За віросповіданням

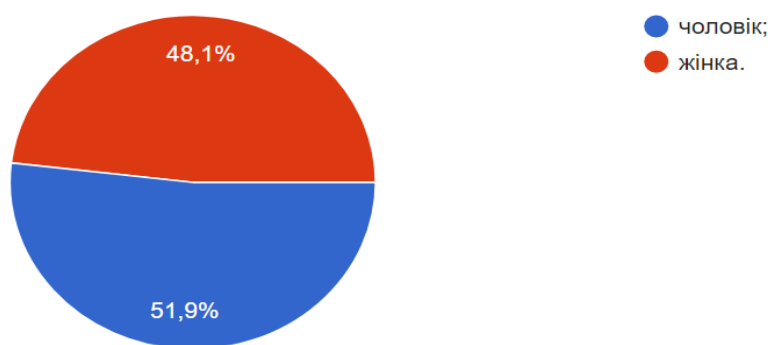
Рис. 2 Віросповідальна складова іміджу політика/політиkinі

Більшість (115 – 89,8 %) опитаних відповіли, що «слуги/служниці народу» повинні бути українцями/українками й лише для 13 осіб (10,2 %) національна належність кандидатів/кандидаток не має значення (див. рис 3):

Рис. 3 Національна складова образу політика/політиkinі

І найголовніше в контексті теми дослідження питання та відповідь на нього: якби вибори в органи влади відбулися найближчої неділі, то за умови приблизно однакових персональних і ділових характеристик насамперед за кандидата або кандидатку віддали би свій голос приблизно по половині опитаних (див. рис. 4):

Рис. 4. Вибір респондентів і респонденток за гендерною ознакою

Отже, можна відзначити факт соціального прийняття гендерної рівності у політичній сфері, оскільки в цілому опитані не надають чоловікам очікуваної переваги у потенційному зайнятті керівних посад. З цього можна зробити висновок про те, що порівняно низька представленість жінок в українських органах влади не є питанням неготовності електорату обирати саме жінок-політикинь. А причини цього, на нашу думку, доцільно шукати швидше у технологіях виборчих перегонів та у зорієнтованому на самовідтворення все ще переважно чоловічому за складом українському політикумі.

На другому етапі емпіричного дослідження ми зібрали, проаналізувати та систематизували статистичну інформацію, репрезентовану на офіційному веб-порталі Центральної виборчої комісії України «Місцеві вибори. Україна – 2020» [61]. Загальну вибірку цього етапу дослідження склали 569 кандидатів і кандидаток у депутати й депутатки трьох рад (двох міських та однієї селищної) нашої області: Тернопільської, Кременецької та Вишнівецької рад. Населення зазначених двох міст та одного селища (за даними 2020 року) складає: Тернопіль – 223462, Кременець – 20827, Вишнівець – 3326 [41]. А тому надалі

до уваги було узято, між іншим, відмінності соціально-демографічних предикторів політичного лідерства та перемоги на місцевих виборах залежно не тільки від гендеру, а й від середовища проживання (місто – обласний центр, місто – районний центр та селище). З-поміж даних, представлених на офіційному веб-порталі Центральної виборчої комісії України, для кількісного аналізу було обрано дані тільки за тими партійними списками, за якими вказані набрані від виборців кількості голосів.

Основними соціально-демографічними предикторами, які розглядалися й порівнювалися у дослідженні, є наступні: гендер (дихотомійний поділ «жінка/чоловік»); тоді як ймовірна андрогінність умовно до уваги не бралася), вік (згідно із загальновідомою періодизацією за Е. Еріксоном, виокремлювалися три основні періоди – ранньої, середньої, пізньої дорослості), регіон народження, а також проживання на момент реєстрації у виборчих списках (місто або село/селище), рівень освіти (вища, неповна вища, середня) та сфера професійної зайнятості (згідно із класифікацією Є. Клімова, усі професії ми умовно поділили на 2 групи – соціономічні/несоціономічні, а третім варіантом даного предиктора став статус «тимчасово не працює»).

Основна мета цього етапу дослідження – аналіз і порівняння усіх зазначених соціально-демографічних предикторів як складових політичного лідерства жінок і чоловіків в умовах місцевих виборів. Зокрема, порівнювалися основні соціально-демографічні показники кандидаток і кандидатів, а також кандидаток та переможниць. Крім того, до уваги брався регіон проживання й балотування (місто – обласний центр, місто – районний центр і селище).

Опис та аналіз отриманих результатів емпіричного аналізу розпочинаємо з обласної міської ради (за списками політичних партій «Всеукраїнське об'єднання «Свобода»», «Європейська солідарність», «За майбутнє», «Порядок. Відповідальність. Справедливість», «Сила людей», «Слуга народу» [11]. Отже, першу субвибірку склали 223 особи: 98 кандидаток (43,9 %) і 125 кандидатів (56,1 %). Для порівняння наводимо соціально-демографічні дані й щодо жінок, і щодо чоловіків (табл. 1):

Порівняльна таблиця соціально-демографічних показників кандидатів/кандидаток на виборах у Тернопільську міську раду

Показник	Жінки	Чоловіки
I. Вік (за Е. Еріксоном):		
Рання дорослість	60,2 %	59,6 %
Середня дорослість	38,8 %	37,0 %
Пізня дорослість	1,0 %	3,4 %
II. Регіон народження:		
Місто	61,2 %	61,6 %
Село/селище	38,8 %	38,4 %
III. Регіон проживання:		
Місто	90,8 %	86,3 %
Село/селище	9,2 %	13,7 %
IV. Освіта:		
Вища	93,9 %	95,9 %
Неповна вища	2,0 %	2,1 %
Середня	4,1 %	2,1 %
V. Партійність:		
Є	68,4 %	67,1 %
Відсутня	31,6 %	32,9 %
VI. Професійна зайнятість:		
«Людина – людина»	71,4 %	79,5 %
Інші сфери	13,3 %	12,3 %
Офіційно не працює	15,3 %	8,2 %

Як можемо бачити, істотних відмінностей за основними соціально-демографічними показниками між жінками та чоловіками – кандидатами й кандидатками на виборах у міську раду обласного центру – не спостерігається. Більшість із них належать до періоду ранньої дорослості, народилися і проживають у місті, мають вищу освіту, належать до певної політичної партії та працюють у соціономічній сфері. Єдина очевидна відмінність полягає у тому, що серед кандидаток приблизно удвічі більше осіб без офіційної роботи.

Тепер розглянемо основні соціально-демографічні показники тих жінок, котрі перемогли на місцевих виборах [46]. Зазначимо, насамперед, що із 42 офіційно затверджених депутатів і депутаток зазначеної ради – жінок навіть менше третини (13 осіб – 31,0 %). Відповідні соціально-демографічні дані наведені у табл. 2:

Таблиця 2

Порівняльна таблиця соціально-демографічних показників кандидаток і переможниць на виборах у Тернопільську міську раду

Показник	Кандидатки	Переможниці
I. Вік (за Е. Еріксоном):		
Рання дорослість	60,2 %	99,2 %
Середня дорослість	38,8 %	23,1 %
Пізня дорослість	1,0 %	7,7 %
II. Регіон народження:		
Місто	61,2 %	53,8 %
Село/селище	38,8 %	46,2 %
III. Регіон проживання:		
Місто	90,8 %	92,3 %
Село/селище	9,2 %	7,7 %
IV. Освіта:		
Вища	93,9 %	92,3 %
Неповна вища	2,0 %	7,7 %
Середня	4,1 %	0 %
V. Партийність:		
Є	68,4 %	92,3 %
Відсутня	31,6 %	7,7 %
VI. Професійна зайнятість:		
«Людина – людина»	71,4 %	84,6 %
Інші сфери	13,3 %	7,7 %
Офіційно не працює	15,3 %	7,7%

Як можемо бачити, найбільш істотний шанс перемогти на виборах у міську раду обласного центру мають жінки – представниці ранньої дорослості, найменший – пізньої дорослості, хоча відносна частка останніх зростає у декілька разів порівняно з кандидатками. Інакше кажучи, виборці міркують за принципом «або молода, або дуже досвідчена». Як це не несподівано, але жінки-переможниці частіше народжуються у селищі чи селі, а не в місті. Припускаємо, що тут діє відоме «прагнення до переваги» за А. Адлером. Ймовірно, воно сильніше саме у жінок із сільської місцевості, котрі шукають визнання, між іншим, у політичній діяльності. Крім того, спостерігаємо такий факт: хоча окремі жінки із середньою освітою і робили спробу балотуватися, проте жодна з них не пройшла до складу діючої міськради.

Щодо кандидатів у депутатки й депутати районної міської ради, то дані для подальшого аналізу були обрані зі списків за політичними партіями

«Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»», «Всеукраїнське об'єднання «Свобода»», «Голос», «Довіра», «Європейська солідарність», «За майбутнє», «Слуга народу» [10]. Таким чином, другу субвибірку склали 228 осіб: 103 кандидатки (45,2 %) та 125 кандидатів (54,8 %).

Наводимо відповідні дані для жінок і чоловіків – кандидаток і кандидатів (табл. 3):

Таблиця 3

Порівняльна таблиця соціально-демографічних показників кандидатів/кандидаток на виборах у Кременецьку міську раду

Показник	Жінки	Чоловіки
I. Вік (за Е. Еріксоном):		
Рання дорослість	48,5 %	36,0 %
Середня дорослість	47,6 %	56,0 %
Пізня дорослість	3,9 %	8,0 %
II. Регіон народження:		
Місто	33,0 %	43,2 %
Село/селище	67,0 %	56,8 %
III. Регіон проживання:		
Місто	47,6 %	55,2 %
Село/селище	52,4 %	44,8 %
IV. Освіта:		
Вища	87,4 %	83,2 %
Неповна вища	3,9 %	5,6 %
Середня	8,7 %	11,2 %
V. Партийність:		
Є	6,8 %	11,2 %
Відсутня	93,2 %	88,8 %
VI. Професійна зайнятість:		
«Людина – людина»	73,8 %	68,8 %
Інші сфери	13,6 %	14,4 %
Офіційно не працює	12,6 %	16,8 %

Отже, на відміну від середовища обласного центру, в місті – районному центрі ми вже спостерігаємо окремі очевидніші соціально-демографічні відмінності між кандидатками й кандидатами у депутати міськради. Так, перші більшою мірою репрезентують період ранньої дорослості, в той час як серед чоловіків, котрі балотувалися, приблизно у 2,5 рази більше представників пізньої дорослості. Також серед кандидатів помітно більше тих, хто народився і проживає у місті, порівняно з кандидатками. Крім того, серед чоловіків майже удвічі більше партійних.

Проаналізуємо основні соціально-демографічні показники переможниць місцевих виборчих перегонів у Кременці (табл. 4). Зокрема, із 34 офіційно затверджених депутатів і депутаток Кременецької міської ради – жінок лише трохи більше третини (12 осіб – 35,3 %) [45].

Таблиця 4

Порівняльна таблиця соціально-демографічних показників кандидаток і переможниць у Кременецьку міську раду

Показник	Кандидатки	Переможниці
I. Вік (за Е. Еріксоном):		
Рання дорослість	48,5 %	38,5 %
Середня дорослість	47,6 %	46,2 %
Пізня дорослість	3,9 %	7,7 %
II. Регіон народження:		
Місто	33,0 %	41,7 %
Село/селище	67,0 %	58,3 %
III. Регіон проживання:		
Місто	47,6 %	66,7 %
Село/селище	52,4 %	33,3 %
IV. Освіта:		
Вища	87,4 %	100 %
Неповна вища	3,9 %	0 %
Середня	8,7 %	0 %
V. Партиїність:		
Є	6,8 %	25,0 %
Відсутня	93,2 %	75,0 %
VI. Професійна зайнятість:		
«Людина – людина»	73,8 %	83,4 %
Інші сфери	13,6 %	8,3 %
Офіційно не працює	12,6 %	8,3 %

Отже, у середовищі міста – районного центру, порівняно з кандидатками переможниці виборчих перегонів у віковому аспекті є більш зрілими, частіше народжені та проживають у місті, часто партійні, працюють здебільшого у соціономічній сфері та всі мають вищу освіту.

Щодо кандидатів у депутатки й депутати селищної ради, відповідні дані було використано зі списків за політичними партіями «Добрий самарянин», «Довіра», «Європейська солідарність», «За майбутнє», «Слуга народу» [9]. Таким чином, третю субвибірку склали 118 осіб: 54 кандидатки (45,8 %) та 64 кандидатів (54,2 %).

Наводимо відповідні соціально-демографічні дані про кандидаток і кандидатів у селищну раду (табл. 5):

Таблиця 5

Порівняльна таблиця соціально-демографічних показників кандидатів/кандидаток на виборах у Вишнівецьку селищну раду

Показник	Жінки	Чоловіки
I. Вік (за Е. Еріксоном):		
Рання дорослість	55,6 %	46,9 %
Середня дорослість	42,6 %	51,6 %
Пізня дорослість	1,9 %	1,6 %
II. Регіон народження:		
Місто	5,6 %	4,7 %
Село/селище	94,4 %	93,5 %
III. Регіон проживання:		
Місто	1,9 %	6,3 %
Село/селище	98,1 %	93,8 %
IV. Освіта:		
Вища	48,1 %	51,6 %
Неповна вища	24,1 %	31,3 %
Середня	27,8 %	17,2 %
V. Партийність:		
Є	1,9 %	3,1 %
Відсутня	98,1 %	96,9 %
VI. Професійна зайнятість:		
«Людина – людина»	48,1 %	46,9 %
Інші сфери	24,1 %	25,0 %
Офіційно не працює	27,8 %	28,1 %

Отже, у селищному середовищі, як і у середовищі міста – районного центру, спостерігаються, насамперед, окремі вікові відмінності між кандидатками й кандидатами в депутати на місцевих виборах. Так, серед перших найбільше представниць ранньої дорослості, тоді як серед других – середньої. Крім того, кандидати, порівняно з кандидатками, частіше мають середню освіту, але рідше проживають у місті й рідше є партійними. Отже, реально, на відміну від ідеальних уявлень, висока освіченість у цьому регіоні – прерогатива більшою мірою жінок-лідерок. Це ж саме стосується і міських рад. Інакше кажучи, тут спостерігаємо розходження між уявленнями опитаних тернополян про ідеальний імідж політика/політикині та їх реальним вибором.

Проаналізуємо основні соціально-демографічні дані переможниць виборчих перегонів у селищну міськраду (табл. 6). Із офіційно 26 затверджених її депутатів – майже половина жінок (12 депутаток – 46,2 %) [44].

Таблиця 6

Порівняльна таблиця соціально-демографічних показників кандидаток і переможниць у Вишнівецьку селищну раду

Показник	Кандидатки	Переможниці
I. Вік (за Е. Еріксоном):		
Рання дорослість	55,6 %	33,3 %
Середня дорослість	42,6 %	67,7 %
Пізня дорослість	1,9 %	0 %
II. Регіон народження:		
Місто	5,6 %	0 %
Село/селище	94,4 %	100 %
III. Регіон проживання:		
Місто	1,9 %	0 %
Село/селище	98,1 %	100 %
IV. Освіта:		
Вища	48,1 %	58,3 %
Неповна вища	24,1 %	16,7 %
Середня	27,8 %	25,0 %
V. Партийність:		
Є	1,9 %	8,3 %
Відсутня	98,1 %	91,7 %
VI. Професійна зайнятість:		
«Людина – людина»	48,1 %	58,3 %
Інші сфери	24,1 %	25,0 %
Офіційно не працює	27,8 %	16,7 %

Як можемо бачити, у соціальному середовищі селища найбільший шанс перемогти в місцевих політичних перегонах мають жінки «середнього віку», народжені та зареєстровані у своїй селищній громаді («свій до свого по своє»), але з вищою освітою та такі, котрі працюють у соціономічній сфері.

Інтегруємо основні соціально-демографічні показники жінок-переможниць місцевих виборчих перегонів у формі підсумкової таблиці 7:

Таблиця 7

Порівняльна таблиця соціально-демографічних показників переможниць на виборах у міські та селищну ради

Показник	Переможниці (Тернопіль)	Переможниці (Кременець)	Переможниці (Вишнівець)
I. Вік (за Е. Еріксоном):			
Рання дорослість	99,2 %	38,5 %	33,3 %
Середня дорослість	23,1 %	46,2 %	67,7 %
Пізня дорослість	7,7 %	7,7 %	0 %
II. Регіон народження:			
Місто	53,8 %	41,7 %	0 %
Село/селище	46,2 %	58,3 %	100 %
III. Регіон проживання:			
Місто	92,3 %	66,7 %	0 %
Село/селище	7,7 %	33,3 %	100 %
IV. Освіта:			
Вища	92,3 %	100 %	58,3 %
Неповна вища	7,7 %	0 %	16,7 %
Середня	0 %	0 %	25,0 %
V. Партиїність:			
Є	92,3 %	25,0 %	8,3 %
Відсутня	7,7 %	75,0 %	91,7 %
VI. Професійна зайнятість:			
«Людина – людина»	84,6 %	83,4 %	58,3 %
Інші сфери	7,7 %	8,3 %	25,0 %
Офіційно не працює	7,7%	8,3 %	16,7 %

Крім вищезазначеного, на третьому етапі емпіричного дослідження ми проаналізували діяльність органів студентського самоврядування нашого ВЗО, виокремивши гендерний аспект у зазначеній діяльності.

2.2 Розвиток громадських і політичних лідерок у студентському середовищі

Питання студентського лідерства доволі актуальне, оскільки більшість студентів і студенток, попри наявні в них потенційні якості, не завжди вміють ефективно використовувати їх. Вагому частку в процес формування та якості роботи студентського самоврядування вносить, між іншим, гендерний аспект. А тому в нашому ВЗО активно упроваджується поняття гендерної рівності на різних рівнях діяльності закладу. Гендерне виховання спрямоване на створення умов для формування гідного гендерного образу сучасної людини. Основою для

цього слугують соціокультурні та духовно-моральні гуманістичні цінності, прийняті у суспільстві норми та правила не тільки поведінки, а й відносин в інтересах особистості, її сім'ї як найближчого оточення, суспільства і держави.

Гендерна освіта у закладі має на меті створити умови для розвитку потенціалу особистості незалежно від статі, а також для максимальної самореалізації та розкриття здібностей у студентів у процесі навчання. Це помітно впливає і на структуру студентського самоврядування.

Варто зазначити, насамперед, що понад половину від приблизно 7 тисяч студентів нашого ВЗО становлять дівчата. Відповідно, їх роль у визначенні та у сприянні вирішенню проблем студентства в цілому важко недооцінити. Серед основних завдань Студентського уряду закладу: участь у вирішенні всіх питань розвитку університету, що стосуються студентства; забезпечення і захист прав та інтересів студентів; забезпечення виконання студентами своїх обов'язків; забезпечення участі студентів в управлінні університетом; сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів; сприяння у створенні умов для проживання і відпочинку студентів; забезпечення інформаційної, правової, психологічної, матеріальної допомоги студентам (спільно з відповідними службами) та ін.

Із 20 учасників Студентського уряду рівно половина (50 %) – дівчата. Згідно з результатами онлайн опитування через мережу Інтернет (Додаток Б), активістки університету, за їх власними твердженнями, не відчувають на собі впливу відомих гендерних стереотипів. Крім того, 6 із 10 дівчат (60,0 %) заявили, що їх обов'язки та об'єм роботи «значно більші, ніж у чоловічої частини Студуряду», проте вони «легко вирішують усі покладені задачі».

Також усі 10 дівчат (100 %) запевнили, що їм комфортно працювати в команді Студентського уряду. Для 4 із 10 (40,0 %) студенток діяльність у Студуряді допомагає отримувати комунікативні навички, досвід спілкування та співпраці з людьми, для решти 6 активісток (60,0 %) у пріоритети роботи входить удосконалення певних особистісних якостей та умінь, саморозвиток.

Те, що активістки повною мірою реалізують свій лідерський потенціал, засвідчує їх доцільний розподіл на керівних посадах. Студуряд поділяється на чотири підрозділи: інформаційний, навчальний, спортивний та культурно-масовий. І з чотирьох керівників відповідних відділів троє (75,0 %) – дівчата. Таким чином, можна стверджувати, що студентки нашого закладу мають можливість вповні реалізовувати свої здібності в управлінському апараті ВЗО та впливати на важливі рішення, що стосуються життя усього студентства.

Для ще більш ефективної активізації, заохочення і залучення лідерок до громадського, а в подальшому – й політичного життя, рекомендуємо:

1. Здійснювати регулярний збір кількісних та якісних даних щодо дівчат, котрі навчаються у ВЗО, для подальшого урахування їх реальних потреб, а також використовувати ці дані при розробці планів розвитку студентства.

2. Просувати та підтримувати ідеї, а також ініціювати й розробляти власні програми, спрямовані на розширення потенційних можливостей дівчат.

3. Ініціювати програми стажування в органах місцевої влади для дівчат.

4. Розробляти навчальні програми з особистісного розвитку й саморозвитку лідерських якостей дівчат.

5. Надавати усім учасницям освітнього процесу базові знання про їх права, можливості щодо реалізації цих прав та чинні правові засоби їх захисту в разі порушення – зокрема, у випадках дискримінації та сексизму.

6. Уводити в навчальні програми інформацію про місцеві громадські організації, а також об'єднання жінок, інформувати щодо можливостей створення таких організацій та об'єднань, управління ними, форм і методів мережування з іншими громадськими організаціями та жіночими об'єднаннями.

7. Організовувати для дівчат зустрічі з лідерами й лідерками громад, під час яких розповідати про реальні історії успіху та можливості досягнення цілей. Це сприятиме більшій мотивації до суспільно-політичної активності.

8. Залучати студенток до активної громадської роботи, підтримувати та реалізовувати всі їх важливі ініціативи у відповідному спрямуванні.

ВИСНОВКИ

У період складних суспільно-політичних перетворень проблема гендерної рівності не тільки не втрачає своєї актуальності, а й набуває її із новою силою. Зміна традиційних уявлень та стереотипів має включати, між іншим, переосмислення штучно розподілених ролей чоловіка та жінки, усвідомлення того, що не існує лише чоловічої чи жіночої характеристики, ролі, діяльності. Натомість різним особистостям, незалежно від їх статі, можуть бути притаманні самостійність або залежність, активність чи пасивність, сила або слабкість, прагматизм чи мрійливість.

Вищезазначене стосується, зокрема, і сфери політичної діяльності та державного управління. Жінки доти не зможуть реально змінити своє світобачення, свій спосіб життя, своє соціальне становище, доки не будуть брати участь в управлінні державою на паритетних із чоловіками засадах. З усім тим, у суспільстві досі побутують доволі потужні соціальні стереотипи – гендерні упередження щодо начебто нездатності жінки до «великої» або й навіть «малої» політики. А тому актуальною на сьогоднішній день залишається проблема формування позитивного іміджу саме жінок-лідерок у політиці. Пріоритетними в цьому контексті мають бути зусилля, спрямовані на розвиток дійсно партнерських взаємин між чоловіками та жінками як політиками й політикинями й утвердження реальної гендерної демократії. Тим паче, що віковічні національні традиції України, зафіксовані в нашому генетичному кодові, мають сприяти реалізації такого завдання.

А проте, хоча на першому етапі емпіричного дослідження в цілому зафіксовано факт прийняття респондентами й респондентками гендерної рівності у доступі до політичної сфери діяльності, подальший статистичний аналіз офіційних даних за результатами місцевих виборів у 2020 році продемонстрував інакшу реальну тенденцію. Так, із 98 офіційно зареєстрованих кандидаток (43,9 %) у Тернопільську міську раду в її складі натепер – навіть менше третини депутаток (31,0 %), у Кременецькій міській раді зі 103 кандидаток (45,2 %) – у поточному складі опинилися лише 35,3 % жінок. І

лише у Вишнівецькій селищній раді спостерігаємо навіть деяке зростання кількості жінок до та після виборів: 45,8 % кандидаток – і 46,2 % діючих депутаток. Констатовано, що порівняно низька представленість жінок в різних українських органах влади, попри всі офіційно задекларовані принципи, має своєю причиною маніпулятивні технології виборчих перегонів і зорієнтованість на самовідтворення досі переважно чоловічого за складом нашого політикуму.

Підсумовуючи й узагальнюючи все проведене емпіричне дослідження, варто зазначити: якщо на виборах у міську раду обласного центру найбільший шанс перемогти мають жінки – представниці ранньої дорослості, зареєстровані в місті, партійні, то стати депутаткою міської ради районного центру або селищної ради істотно більший шанс мають жінки – представниці середньої дорослості, народжені у селі та безпартійні. Натомість вища освіта та робота у соціономічній сфері є спільним для всіх регіонів соціально-демографічним предиктором перемоги на місцевих виборах. Водночас, зі зменшенням населення конкретного пункту значущість двох останніх предикторів помітно спадає. Зокрема, на відміну від міських рад, де немає жодної депутатки із середньою освітою, у селищній раді таких – четверта частина. В цілому саме в умовах селища жінка має значно більше шансів перемогти на місцевих виборах.

Отримані результати пояснюємо тим, що в умовах більшої традиційності проживання у сільському чи селищному регіоні більшою мірою спрацьовує відповідний менталітет нашої нації, пов'язаний, між іншим, з ушануванням жінки не лише як матері чи дружини, а і як господині та здатної до ефективного управління особистості. Також наголошуємо на тому, що відповідні якості дівчат-лідерок необхідно виховувати ще з дитячих та юнацьких років – зокрема, у середовищі різних закладів освіти, ознайомлюючи їх з діяльністю органів самоврядування та залучаючи до діяльності відповідних органів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розширенні порівняльного аспекту охопленої проблеми. А саме: оскільки вибірка була західноукраїнською, то надалі плануємо її доповнити за рахунок включення респондентів, а також статистичних даних з інших регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бендас Т. В., Петрушихина Е. Б. Проблемы гендерной психологии лидерства: новый этап развития. *Вестник РГГУ. Серия «Психология. Педагогика. Образование»*, 2015, С. 134–142.
2. Березовська-Чміль О., Крис М. Гендерні аспекти дослідження політичного лідерства. *Соціально-гуманітарний вісник*, 2020, Вип. 36, С. 119–120.
3. Блинова О. Є. Роль соціальних стереотипів у становленні світоглядних орієнтацій особистості. *Психологія і особистість*, 2015, № 2(8), Ч. 1, С. 58–70.
4. Богачевська-Хом'як М. Традиції жінок України. *Жінка в державотворенні*. К., 1993, С. 6–12.
5. Бушуева Н. В. Гендерный подход к изучению политических лидеров (по материалам зарубежных исследований). *Социология власти. Научный журнал*, 2010, С. 142–152.
6. Буяк Б. Б. Феномен лідерства в історико-філософській ретроспективі. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія, 2015, Вип. 36, С. 238–253.
7. Васьковская С. В. Лидер / Психологія особистості: Словник-довідник // За ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. К.: Рута, 2001. 320 с.
8. Выборчий кодекс. Законодавство України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
9. Выборчі списки кандидатів у депутати місцевої ради. Тернопільська область. Вишнівецька селищна рада. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm056pid102=63993pf7691=63904pt001f01=695rej=0pt00_t001f01=695.html
10. Выборчі списки кандидатів у депутати місцевої ради. Тернопільська область. Кременецька міська рада. Електронний ресурс. Режим доступу:

https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm056pid102=10313pf7691=63890pt001f01=695rej=0pt00_t001f01=695.html

11. Виборчі списки кандидатів у депутати місцевої ради. Тернопільська область. Тернопільська міська рада. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm056pid102=10625pf7691=63918pt001f01=695rej=0pt00_t001f01=695.html

12. Гапоненко В. А. Інститут політичного лідерства як передумова демократизації політичної системи України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 2020, Вип. 28, С. 42–47.

13. Гендерні дослідження: прикладні аспекти: монографія / за ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 448 с.

14. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія. Навч. посібник. К.: Видав. центр «Академія», 2004. 308 с.

15. Горностай П. П. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності / Основи теорії гендеру: навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 132–155.

16. Грабовська І. Жіноче політичне лідерство як соціокультурна проблема. *Versus*, 2016, № 1, С. 49–53.

17. Грущинська Н. Чоловіки та жінки: взаємний дефіцит. EconomistUA. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://economistua.com/choloviki-ta-zhinki-vzayemnij-defitsit/>

18. Дандекар Д. Д. Політичне лідерство в соціальному бутті людини: конструктивність і деструктивність. *Гілея: науковий вісник*, 2018, Вип. 130, С. 325–328.

19. Декларація про викорінювання насилля щодо жінок. Законодавство України. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506#Text

20. Денисюк С. М. Гендерні аспекти формування іміджу політичного лідера. *Політичний менеджмент*, 2007, № 2, С. 106–113.
21. Дюверже М. Политические партии / Пер. с фр. М.: Академический проект, 2000. 538 с.
22. Євменова Т. М. Психологічні бар'єри у здійсненні політичної діяльності жінками-лідерками (за результатами контент-аналізу глибинних інтерв'ю депутатів місцевих рад). *Психологічні перспективи*, 2014, Вип. 24, С. 88–100.
23. Ємельянова Г. І. Функціональне призначення політичного лідера. *Політичне життя*, 2018, № 2, С. 30–35.
24. Заграй Л. Д. Теорії гендеру: Гендерні дослідження у психології: навчальний посібник. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ: ФО-П Петраш К.Т., 2019. 264 с.
25. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Законодавство України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
26. Захарія С. Я. «Політичне лідерство» та «політичне керівництво»: сутність понять. *Економіка та держава*, 2009, № 8, С. 89–90.
27. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития. М.: Новое издательство, 2011. 464 с.
28. Карбовська Н., Литвинова Т., Магдюк Л. Інструменти інтегрування концепції соціально-гендерної рівності в роботу органів місцевої влади. К., 2010. 120 с.
29. Когут І. Чим відрізняються жінки і чоловіки: про гендерну (не)рівність у вищій освіті. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/chym-vidrizniaiutsia-zhinky-i-choloviky-pro-hendernu-ne-rivnist-u-vyshchii-osviti>

30. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Законодавство України. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
31. Константинова В. Н. Женщины и проблемы политического лидерства. Женщины и социальная политика (гендерный аспект) / Отв. ред. З. Я. Хоткина. М., 1992. С. 107–116.
32. Конституція України. Законодавство України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
33. Конституція Української Народньої Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР). Законодавство України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text>
34. Кормич Л. І. Гендерний аспект феномену політичного лідерства: теоретичні засади. *Актуальні проблеми політики*, 2014, Вип. 52, С. 19–26.
35. Кравець А. Біополітична інтерпретація політичного лідерства. *Evropsky politicky a pravni diskurz*, 2017, Vol. 4, iss. 3, С. 78–82.
36. Левчук І. С. Персоніфікація лідерства: життєві долі й громадсько-політична діяльність лідерів українських, польських та єврейських жіночих рухів у Другій Речі Посполитій. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 2016, Вип. 46, С. 379–383.
37. Литвин В. Політичне лідерство: теорії і реалізації сучасного світу. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 2017, Вип. 5-6, С. 4–55.
38. Маленков Є. І. Імідж політичного лідера: гендерний вимір. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*, 2014, № 3, С. 204–210.
39. Мислюк Ю., Тижбіряк Д. Механізм паритетної демократії в сучасній Україні та роль жінки-лідера в політиці. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Історія*, 2010, Вип. 18, С. 85–89.

40. Міжнародна організація праці (МОП). Державна служба України з питань праці. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://dsp.gov.ua/mizhnarodna-orhanizatsiia-pratsi-mop/>

41. Міста України (за населенням). Електронний ресурс. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_\(%D0%B7%D0%B0_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_(%D0%B7%D0%B0_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC))

42. Морарь М. В. Політичне лідерство в сучасній Україні: проблеми становлення та розвитку. *Грані*, 2017, Т. 20, № 2, С. 5–9.

43. Населення землі. Електронний ресурс. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%97%D0%B5%D0%BC%D0%BB%D1%96#:~:text=%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%20%D0%B2%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%BC%2025%2D54%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8,%2C%20352%20206%20092%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8\).](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%97%D0%B5%D0%BC%D0%BB%D1%96#:~:text=%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%20%D0%B2%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%BC%2025%2D54%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8,%2C%20352%20206%20092%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8).)

44. Обрані на відповідних виборах депутати місцевої ради. Кременецький район. Вишнівецька селищна рада. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm057pid112=51pid102=63993pf7691=63904pt001f01=695rej=0pt00_t001f01=695.html

45. Обрані на відповідних виборах депутати місцевої ради. Кременецький район. Кременецька міська рада. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm057pid112=30pid102=10313pf7691=63890pt001f01=695rej=0pt00_t001f01=695.html

46. Обрані на відповідних виборах депутати місцевої ради. Тернопільський район. Тернопільська міська рада. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm057pid112=30pid102=10625pf7691=63918pt001f01=695rej=0pt00_t001f01=695.html

47. Пекінська декларація. Законодавство України. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text
48. Петренко О. Б. Становлення гендерного підходу до освіти і виховання в українському суспільстві. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, Вип. 27, Ч. 1. Рівне: РДГУ, 2003, С. 110–120.
49. Плужник А. О. Гіллари Клінтон і Дональд Трамп: порівняльна характеристика політичних лідерів. *Вісник національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Соціологія, 2016, № 3, С. 281–282.
50. Політичне лідерство: навч. посіб. / авт. кол.; за заг. ред. В. А. Гошовської, Л. А. Пашко. К.: НАДУ, 2013. 300 с.
51. Северинюк В. М. Соціальна природа політичного лідерства. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*, 2017, Вип. 75, С. 35–43.
52. Скнар О. Соціально-психологічні моделі поведінки політичних лідерів. *Соціальна психологія: український науковий журнал*, № 3, К., 2004, С. 39–46.
53. Табурова С. К. Гендерные аспекты речевого поведения парламентариев (на материале парламентских дебатов ФРГ). *Социологические исследования*, 1999, № 9, С. 84–92.
54. Татенко В. Лідерство у гендерному вбранні. Або про лідерів-чоловіків і лідерів-жінок. Соціально-психологічні студії. К.: Видавничий дім «Корпорація», 2004. 536 с.
55. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості: Навч. посібник. 2-ге вид. К.: Каравела, 2013. 372 с.
56. Тишко І. Жінки в політиці України: 100 років еволюції. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/zhinki-v-polititsi-ukraini-100-rokiv-evolyutsii-134913.html>

57. Ткалич М. Гендерна психологія. Навчальний посібник. К.: Академвидав. 2011. 248 с.
58. Ткач Д. І. Соціально-психологічний феномен політичного лідерства. *Правничий вісник Університету «Крок»*, 2012, Вип. 13, С. 170–179.
59. Траверсе О. Політичне лідерство як предмет політичної теорії. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 2007, Вип. 33, С. 196–206.
60. Філіпенко Л. В. Професіоналізм в політиці та політичне лідерство. *Epistemological studies in philosophy, social and political sciences*, 2020, Vol. 3, iss. 1, С. 251–262.
61. Центральна виборча комісія України «Місцеві вибори 2020». Офіційний веб-портал. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/wm001pt001f01=695.html>
62. Шипіцина І. М. Гендерний аспект політичного лідерства. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 2010, Вип. 3, С. 109–112.
63. Щотка О. П. Гендерна психологія: навч. посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 358 с.
64. Як змінювався гендерний склад Кабміну за час незалежності України. Слово і діло. Аналітичний портал. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/06/infografika/polityka/yak-zminyuvavsya-hendernyj-sklad-kabminu-chas-nezalezhnosti-ukrayiny>
65. Ярошенко В. М. Гендерні дослідження політичного лідерства. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Політологія*, 2016, Т. 273, Вип. 261, С. 23–28.
66. Appelbaum S. Audet L., Miller J. Gender and leadership? Leadership and gender? A journey through the landscape of theories. *Leadership & Organization Development Journal*, 2003, P. 43–51.

67. **Шифр «Політична лідерка».** Гендерний дискурс у сучасній українській політиці. *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2020 року* / За заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. 2020, С. 15–17.

68. **Шифр «Політична лідерка».** Участь жінок у місцевому самоврядуванні як важлива умова сучасного соціального розвитку. *Магістерський науковий вісник*, Вип. 35, 2020, С.117–119.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета «Імідж політичного лідера/ки»

Шановний/на респонденте/киня!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні, присвяченому проблемі політичного лідерства, і для цього заповнити запропоновану анкету. Відповідні питання припускають вибір із запропонованих варіантів – одного або декількох. Прохання на питання, в яких немає додаткових інструкцій, відповідати за допомогою виокремлення обраного варіанту відповіді. Питання відкритого характеру передбачають виклад Вашої точки зору, певної пропозиції з даного питання. Ця анкета анонімна, а результати надалі будуть використовуватися лише з науковими цілями. Всі отримані дані будуть розглядатися в узагальненому вигляді. Ваша думка дуже важлива і цінна для нас! Тому заздалегідь дякуємо за допомогу в проведенні цього дослідження!

1. Визначте, будь ласка, вашу стать
    - Чоловік
    - Жінка
  2. Визначте, будь ласка, Ваше ставлення до участі в політичній діяльності:
    - є активним членом/членкинею політичної партії,
    - беру активну участь, але як позапартійний/а,
    - беру участь дуже рідко, лише час від часу,
    - не беру ніякої участі, але хотів/ла б,
    - не беру й не хочу брати ніякої участі,
    - участь у політиці суперечить моїм моральним принципам.
  3. Чи берете ви участь у дискусіях та обговореннях різних політиків/політикинь (включаючи віртуальний простір)? *
    - так, беру,
    - ні, не беру,
    - складно відповісти.
  4. Які з соціально-демографічних характеристик, на Вашу думку, найбільш значущі для позитивного образу політика (чоловіка)? (Відзначте не більше 3 варіантів) *
    - стать,
    - вік,
    - сімейний стан,
    - наявність дітей,
    - релігійність і віросповідання,
    - соціальне походження,
    - рівень прибутків,
    - національність.
- Ваш варіант відповіді (впишіть).

5. Які з персональних характеристик, на Вашу думку, найбільш значущі для позитивного образу політикині (жінки)? (Відзначте не більше 3 варіантів) *

- стать,
- вік,
- сімейний стан,
- наявність дітей,
- релігійність і віросповідання,
- соціальне походження,
- рівень прибутків,
- національність.

Ваш варіант відповіді (впишіть).

6. Які з нижченаведених зовнішніх характеристик, на Вашу думку, найбільш важливі для політичного іміджу чоловіка? (Відзначте не більше 3 варіантів) *

- зовнішня (фізична) привабливість,
- солідна постава,
- високий зріст,
- гарні манери,
- грамотна і чітка мова,
- виразність невербальної поведінки (міміки, жестикуляції),
- особливості ходи,
- уміння справляти враження впевненої у собі людини,
- здатність викликати довіру,
- розкутість, невимушеність,
- зачіска, модні аксесуари, одяг.

Ваш варіант відповіді (впишіть).

7. Які з нижченаведених зовнішніх характеристик, на Вашу думку, найбільш важливі для політичного іміджу жінки? (Відзначте не більше 3 варіантів) *

- зовнішня (фізична) привабливість,
- солідна постава,
- високий зріст,
- гарні манери,
- грамотна і чітка мова,
- виразність невербальної поведінки (міміки, жестикуляції),
- особливості ходи,
- уміння справляти враження впевненої у собі людини,
- здатність викликати довіру,
- розкутість, невимушеність,
- зачіска, модні аксесуари, одяг.

Ваш варіант відповіді (впишіть).

8. Які лідерські якості політика (чоловіка), на Вашу думку, важливі при створенні його впливового образу? (Відзначте не більше 3 варіантів) *

- організаторські здібності та уміння,

- належна освіченість,
- громадянська активність,
- комунікативні здібності та уміння,
- почуття гумору,
- особистісна «харизма»,
- емпатійність (уміння співчувати, співпереживати),
- сильна воля,
- рішучість і сміливість,
- високий інтелект.

Ваш варіант відповіді (впишіть).

9. Які лідерські якості політиці (жінки), на Вашу думку, важливі при створенні її впливового образу? (Відзначте не більше 3 варіантів) *

- організаторські здібності та уміння,
- ерудованість,
- здатність генерувати нові ідеї,
- комунікативні здібності та уміння,
- почуття гумору,
- особистісна «харизма»,
- емпатійність (уміння співчувати, співпереживати),
- сильна воля,
- рішучість і сміливість,
- високий інтелект.

Ваш варіант відповіді (впишіть).

10. Які ділові, професійні якості політика (чоловіка), на Вашу думку, є найбільш важливими при створенні його іміджу? (Відзначте не більше 3 варіантів) *

- відповідність соціальному демократичному курсу,
- знання законів,
- знання порядку роботи державних органів,
- належний рівень освіти,
- сумлінність, працелюбство,
- уміння виступати перед людьми,
- висока громадянська активність,
- наявність дієвої економічної та соціальної програми,
- успішність попередньої діяльності, наявність реальних досягнень.

Ваш варіант відповіді (впишіть).

11. Які ділові, професійні якості політиці (жінки), на Вашу думку, є найбільш важливими при створенні її іміджу? (Відзначте не більше 3 варіантів) *

- відповідність соціальному демократичному курсу,
- знання законів,
- знання порядку роботи державних органів,
- належний рівень освіти,

- сумлінність, працелюбство,
- уміння виступати перед людьми,
- висока громадянська активність,
- наявність дієвої економічної та соціальної програми,
- успішність попередньої діяльності, наявність реальних досягнень.

Ваш варіант відповіді (впишіть).

12. Якби від Вас залежав вибір майбутніх політиків як лідерів, кому би Ви віддали перевагу (за умови приблизно однакових персональних і ділових характеристик)?

а) За статтю *

- жінці,
- чоловікові,
- не має значення.

б) За національністю *

- українцеві/українці,
- іншій національності,
- не має значення

с) За віросповіданням *

- протестантові/ці,
- католикові/ці,
- мусульманинові/ці,
- православному/ій,
- атеїстові/ці,
- не має значення,

Ваш варіант відповіді

13. Ви би хотіли, щоб Ваші інтереси в органах місцевого самоврядування представляв політик/політикиня, за фахом *

- робітник/ця,
- бізнесмен/ка,
- банкір/ка,
- військовий/а,
- юрист/ка,
- викладач/ка,
- лікар/ка,
- співробітник/ця спецслужб,
- економіст/ка,
- вчений/а,
- професійний/а політик/політикиня,
- Ваш варіант відповіді (впишіть)

Дякуємо за участь у дослідженні!

Анкета для лідерок студентського активу

- 1. Чи відчуваєте ви на собі вплив гендерних стереотипів у громадській діяльності в студуактиві університету? Якщо так, то яким чином?**
- 2. Відмітьте напрямки діяльності якими ви займаєтесь, або займались раніше :**
  - Проведення і участь у концертах
  - Театр
  - Журналістська діяльність
  - Наукова діяльність
  - Участь у дебатах
  - Розробка проектів
  - Участь у спортивних змаганнях
  - Програмування
  - Керування публічними сторінками у соціальних мережах
  - Благодійність
  - Керівна посада у групі
- 3. Чи важко вам виконувати свої обов'язки?**
- 4. Як вважаєте, чи є у вас потенціал та бажання займати керівні посади у студуактиві?**
- 5. Які навички ви отримати/отримуєте під час роботи в студуактиві?**
- 6. Як, на вашу думку, забезпечити ефективної активізації, заохочення і залучення лідерок до громадського життя в університеті?**